

Prilog pojmovnom određenju europeizacije

Marko Trnski*

Sažetak

Pojam *europeizacija* općenito odnosi se na *učinak* Europske unije na svoje države članice. Kao što je to čest slučaj s novim znanstvenim konceptima, postoje prijepori oko značenja pojma. Tako ni danas ne postoji jedinstveno teorijsko određenje europeizacije. Stoga se europeizacija treba koristiti kao okvir za analizu utjecaja institucija i politika Europske unije na njezine države članice. Taj je fenomen složen, njegove ključne varijable teško su razdvojive, a posebno treba biti oprezan pri opisivanju uzroka europeizacije koja nadilazi globalizaciju ili promjene na nacionalnoj političkoj sceni. Ključno je razmotriti učinke članstva u Europskoj uniji na nacionalne institucije i politike.

Ključne riječi: europeizacija, EU, *policy*, uvjetovanost, neusklađenost.

1. Uvod

Europeizacija nije nov pojam, no stalno rastući interes za učinak koji proces europske integracije ima za nacionalne institucije stavio je taj pojam u središte interesa (Bulmer/Radaelli, 2005: 339). Istodobno je taj interes kod znanstvenika stvorio potrebu za novim teorijama, analitičkim okvirom i koncepcijama (Buller/Gamble, 2002; Hix/Goetz, 2000). Pojam *europeizacija* općenito se odnosi na *učinak* Europske unije na svoje države članice. Sudeći prema brojnosti znanstvenih radova koji u naslovu sadržavaju taj pojam (za uvid Featherstone/Radaelli, 2003; Mair, 2004; Bache, 2008), to je bez sumnje jedna od ključnih tema u znanstvenim radovima o Europskoj uniji.¹

---

* Doc. dr. sc. Marko Trnski, Visoka škola međunarodnih odnosa i diplomacije Dag Hammarskjöld, Zagreb.

1 Ovaj rad razmatra pojam *europeizacija* na primjeru EU-a kao sustava koji čini 15 „starih“ država članica do 2004. godine. Iz praktičnih razloga u jednom radu opsega znanstvenog članka nije moguće kvalitetno izložiti sve relevantne spoznaje o izrazito kompleksnom i fluidnom fenomenu europeizacije, poglavito one nove nastale nakon proširenja članstva EU-a iz 2004. i 2007. godine, kao i nakon ulaska RH u članstvo Unije.

Kao što je to čest slučaj s novim znanstvenim konceptima, postoje prijepori oko značenja pojma (Radaelli, 2004: 25). Tako ni nakon brojnih detaljnih razmatranja još uvijek ne postoji jedinstvena teorija europeizacije (Bulmer/Lequesne, 2005: 11), a slabi su izgledi za njezino određenje (Bulmer/Radaelli, 2005: 356). Taj pluralitet raznolikih pristupa i metoda ostavlja pojam na određeni način nesređenim, ukazujući tako i na stupanj vrijednosti koju pojam ima za proučavanje ustrojstva i djelovanja Europske unije. Primjerice neki teoretičari promatraju europeizaciju samo kao fenomen vezan uz Europsku uniju. Nasuprot takvom razumijevanju postoje pobornici pristupa prema kojem je pojam europeizacija znatno šiti od EU-a ili uopće za njega nije niti vezan. Gledajući šire od tog osnovnog razlikovanja, prisutan je i sukob po pitanju detaljnijeg shvaćanja pojma, kao i tehničke primjene pojma. Tako Lenschow (2006) upozorava „na značajan stupanj nejasnoća i neslaganja po pitanju sadržaja i dosega cjelokupnoga koncepta“. Čak i blagonakloni kritičari upozoravaju da se olakim korištenjem pojma europeizacija, kao i globalizacija, „pokušava obuhvatiti (engl. *default explananda*) sve promjene koje se ne mogu objasniti na razini nacionalne države“ (Mair, 2004: 339).

Usprkos navedenim problemima, bilo bi iluzorno u potpunosti se oprostiti od pojma europeizacija. EU je zasigurno značajan akter za svakodnevni politički život svojih država članica, a shvaćanje *zašto*, *kako* i *kada* ključan je istraživački izazov. Istraživanje pojma europeizacija i dalje će biti složena te istodobno važna problematika; kao što navodi Radaelli, (2006: 56-58), „europeizacija je izazovan i uzbuđujući problem... a ne koncepcija koja pruža mogućnost gotovih objašnjenja“.

1.2. Intelktualna izvorišta pristupa

Prvi akademski rad o pojmu *europeizacija* može se prepoznati u članku Petera Gourevitcha iz 1978. godine o međunarodnim izvorima nacionalnih politika.² Ipak izvorišta pojma europeizacija izrazito su različita, tj. ne pripadaju isključivo jednom znanstvenom pristupu. Značajan utjecaj na novi pristup imala je spoznaja znanstvenika o rastućem utjecaju EZ-a na nacionalne politike država članica Zajednice. Teoretičari europske integracije svojim pristupima nikako nisu bili kadri objasniti te učinke na nacionalnoj razini, pa se javila nužnost razvijanja novog znanstvenog pristupa. Ta je svijest razvijena ponajprije od strane znanstvenika koji su proučavali implementaciju politika i prava Europske zajednice. Tako su neke od prvih studija europeizacije proveli pravници i konzultantske institucije, no pritom još nisu koristili pojam europeizacija (Jordan/Liefferink, 2004: 4). Analitički pristup držao je da problemi pri implementaciji nastaju u slučaju zahtjeva Europske zajednice koje nacionalne države ne mogu ili ne

2 Gourevitch, Peter (1978). "The Second Image Reversed: The International Sources of Domestic Politics", *International Organization*, svezak 32, br. 4, str. 881–912.

žele ispuniti. Drugim riječima, problemi nastaju u slučajevima neusklađenosti zahtjeva Europske zajednice s nacionalnim institucijama, zakonima i praksama (Börzel, 1999; Heritier, 2002; Heritier *et al.*, 2001, Knill, 1998; Knill/Lenschow, 1998). Koncept neusklađenosti integralni je aspekt hijerarhijskog shvaćanja europeizacije.

Najranije i najčešće citirano korištenje pojma europeizacija dolazi od Roberta Ladrecha (1994: 69) koji je određuje kao „inkrementalni proces reorijentacije usmjerenja i forme politike prema stupnju gdje politička i gospodarska dinamika EU-a postaje dio organizacijske logike nacionalnih politika“. Ustvrdivši da su se promjene nacionalnih politika ostvarile kao odgovor nacionalnih institucija na promijenjen kontekst zbog ulaska u članstvo EU-a, Ladrech zaključuje da „organizacije odgovaraju na promjene u percepciji interesa i vrijednosti koje se očituju u principima, normama i oblikovanju institucija političkog sustava u kojem djeluju“ (*ibidem*, 71-72). Iako je Ladrech primijetio određene učinke europeizacije u Francuskoj, nije sugerirao istovjetne učinke Europske unije na sve njezine države članice. Zbog toga je, prema njemu, neopravdan strah od harmonizacije ili homogenizacije. Umjesto toga, nacionalni čimbenici i nacionalne institucije imaju ključnu ulogu za prirodu učinaka europeizacije u Francuskoj, a stoga, zaključuje, bit će isto i u drugim državama. Ladrechov argument o važnosti posredničkih nacionalnih čimbenika i institucija dodatno će biti naglašen u kasnijim studijama.

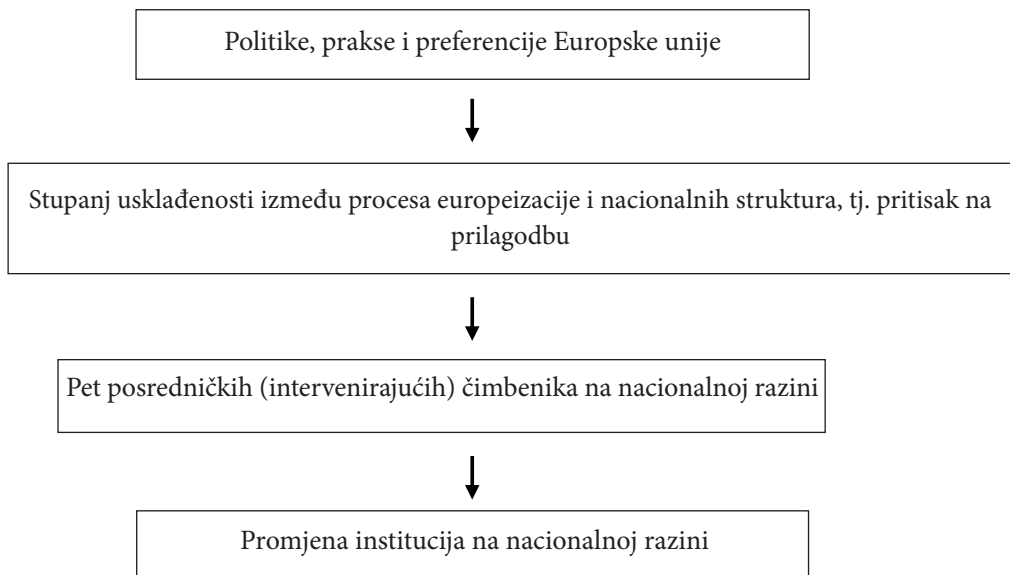
U prvoj studiji, koja specifično primjenjuje koncept europeizacije na učinak članstva EU-a za britanske institucije, Bulmer i Burch (1998: 603) tvrde da, „dok je promjena bila značajna, ipak je više ili manje bila u britanskoj tradiciji“. U trenucima donošenja ključnih odluka odgovori britanskih institucija oblikovani su na način koji je odgovarao glavnim političkim akterima. Posljedično, „proces europske integracije ovisi o prevladavajućim obilježjima nacionalnih institucija, a koja su ključna za objašnjavanje različitih početnih pozicija za proces nacionalnih prilagodbi“ (*ibidem*, 606). Smithova studija djelovanja devoluiranog Škotskog ureda došla je do vrlo sličnih spoznaja (2001a: 160).

1.3. Konceptijsko profiliranje

Dok su prvotne studije bile usmjerene na jednosmjerni proces od institucija Zajednice/Unije prema državama članicama, noviji radovi ističu njihov međusobni dvosmjerni i interaktivni odnos. Kao što države članice *preuzimaju* (engl. *download*) ideje i prakse s razine Unije, proces je prisutan i u obratnom smjeru (Börzel, 2003; 2005). Jednostavna je činjenica da, ukoliko država uspije nametnuti vlastite *policy*-preferencije kao preferencije Europske unije, kasnije će imati manje problema pri prilagodbi na novu politiku Unije. Kako navode Meny *et al.* (1996: 5), „često najefektivniji rezultati ostvaruju se putem nadzora početne faze razvoja politike... prednost imaju države koje uspiju uvjeriti Europsku komisiju da su njihove opcije i rješenja najbolji“.

Tanja Börzel (2003) u svojoj komparativnoj studiji politike zaštite okoliša istaknula je kako nacionalna izvršna tijela nastoje za sebe minimalizirati troškove implementacije mjera zaštite okoliša koje potiče Europska unija. To ostvaruju sustavim nametanjem vlastitih preferencija, tj. politika na razinu Unije. Različite državne institucije imaju različite strategije nametanja, ovisno o njihovim preferencijama te sposobnosti sudjelovanja na razini Europske unije. Ključno je razlikovanje između strategija *određivanja ritma* (engl. *pace-setting*) od strane institucija koje žele nametnuti svoje preferencije na razini Unije i strategija *šepanja* (engl. *foot-dragging*) institucija koje smjeraju blokiranje ili barem odgađanje akcija Unije, a s ciljem izbjegavanja visokih troškova implementacije. Treća je strategija *promatranje* (engl. *fence-sitting*) i opisuje institucije koje ne žele niti podržavati niti blokirati određene politike, no djeluju izrazito oportunistički s obje prethodne skupine aktera. *Promatrači* svoju potporu određenim politikama zaštite okoliša uvjetuju recipročnom potporom prvih dviju skupina na drugim *policy*-područjima.

I dok je ova interaktivna dinamika europeizacije općepoznata, empirijska istraživanja svoje su težiste stavljala na pritiske koji su bili usmjereni s razine Europske unije prema državama članicama. Od posebnog je značaja studija učinka Europske unije na nacionalne institucije više država (Rise *et al.*, 2001).

Izvor: Rise *et al.* (2001: 6)

Pozornost je usmjerena na dvije vrste nacionalnih institucija: *policy*-strukture, široko definirane kao smislene promjene politika kroz promjene političkih, pravnih i upravnih odnosa te sustava u cjelini, tj. institucija koje su povezane s promjenom nacionalne države, njezinog društva i gospodarstva. Nalazi ove studije podsjećaju na zaključke Ladrechove studije iz 1994. godine jer se ponovno ističe značaj nacionalnih čimbenika u oblikovanju konačnih ishoda procesa europeizacije. Posebno se ističe značenje stupnja usklađenosti između promjena koje se iniciraju s razine Europske unije i postojećih nacionalnih institucija, praksi i politika. Slaba usklađenost implicira snažne pritiske na prilagodbu i obratno; visok stupanj usklađenosti znači slabe pritiske na prilagodbu. Stupanj do kojeg pritisci na prilagodbu dovode do promjene nacionalnih institucija ovise o pet intervenirajućih čimbenika (Rise *et al.*, 2):

1. o postojanju višestrukih veto-čvorišta u nacionalnim institucijama;
2. o posredničkim institucijama;
3. o nacionalnoj organizacijskoj kulturi i kulturi kreiranja politika;
4. o različitom osnaživanju aktera na nacionalnoj razini;
5. o *policy*-učenju.³

EU će vrlo vjerojatno ostvariti promjenu na nacionalnoj razini kad stvori dostatan adaptacijski pritisak te kad budu prisutni posrednički čimbenici koji domaćim akterima omogućuju „izazivanje ili pokretanje institucionalne promjene“ (Rise *et al.*, 12).

Istraživanje procesa europeizacije nastoji otkriti odnos između institucije Unije i njezinih država članica. To je svakako dvosmjernan odnos s prevladavajućim usmjerenjem protoka zahtjeva, informacija, praksi i preporuka od strane EU-a prema državama članicama. Nužno je shvatiti snagu zahtjeva Unije (tj. njihov pravni status) te kako je to shvaćeno i primjenjivo na nacionalnoj razini. Ishodi su tada kategorizirani ovisno o prirodi i stupnju promjena koje su ostvarene.

Teorija europeizacije spada u neoinstitucionalni pristup u politologiji (Bache, 2008: 12, prema Knull, 2001; Börzel, 1999, 2003; Featherstone/Radaelli, 2003). Za europeizaciju je značajan kontrast između argumenata racionalnog izbora, sociološke i povijesne varijante novog institucionalizma, tj. logike konzekvencijalnosti, i logike prikladnosti (Börzel/Risse, 2003; Hix/Goetz, 2000; Vink, 2003). Dok prvi naglašava racionalnu akciju usmjerenu na ostvarenje cilja, drugi je usmjeren na složeni proces socijalnog učenja, gdje se ciljevi i preferencije aktera mijenjaju.

---

3 Uložen je značajan napor s ciljem identificiranja i shvaćanja ključnih intervenirajućih varijabli (Börzel, 2005; Jordan/Liefferink, 2004), no rezultati nisu jednoznačni.

Bache (2008: 13) navodi da je novi institucionalizam prikladan za objašnjavanje odnosa između europeizacije i višerazinskog upravljanja Europskom unijom, a što se ostvaruje kroz regionalnu politiku Europske unije. Princip partnerstva iz provedbe regionalne politike Unije treba shvaćati kao mehanizam stvaranja novih izgleda za strateške interakcije, i to stajalište, kad se poveže s Rhodesovim modelom *policy*-mreža, vrlo je blizu konzekvencijalnosti i racionalnom izboru (Thielemann, 1999: 185). Suprotno je stajalište da regularne interakcije koje promovira princip partnerstva mogu stvoriti povjerenje putem socijalizacije koja promovira rješavanje problema, a ne pogađanje (*ibidem*, 187-188). Tako postaje jasno vidljivim kontrast između pozicija racionalnog izbora i socijalne varijante novog institucionalizma. Racionalna pozicija pretpostavlja pitanje moći kao igru s nultom sumom; interesi su fiksni, očekuje se da nacionalni akteri nastave s ostvarivanjem zacrtanih ciljeva (iako u promijenjenim uvjetima), pripisujući promjene prema modelu višerazinskog upravljanja redistribuciji moći, što je uzrokovano politikama Unije. Sociološka pozicija pretpostavlja moć kao igru s ne-nultom sumom; interesi su prilagodljivi, očekuje se da će akteri promijeniti svoje preferencije putem socijalizacije u promijenjenom okruženju, pripisujući promjene prema modelu višerazinskog upravljanja procesu učenja.

U oba se slučaja učenje shvaća kao obilježje promjene, no u svakom ima drugačije značenje. Ključna je razlika između slabih, tj. *single loop*, i snažnih, tj. *double loop* oblika učenja (Radaelli, 2003: 52). Slabi oblik učenja odnosi se na modificiranje strategija aktera, a s ciljem ostvarenja fiksnih ciljeva u novom kontekstu ili „kako zaobići prepreku koristeći *menu* poznatih odgovora na različite specifične načine“ (*ibidem*, 38). Snažan oblik učenja podrazumijeva modifikaciju vrijednosti aktera, tj. promjenu njihovih preferencija i ciljeva.

1.4. Definiranje europeizacije

U raspravama o značenju pojma europeizacija postoji nekoliko osnovnih pristupa. Ovdje se izlaže šest glavnih pravaca, od kojih se neki u manjoj mjeri međusobno preklapaju:

1. proces promjene nacionalnih institucija uvjetovan od strane Europske unije;
2. stvaranje novih *policy*-nadležnosti na razini Europske unije;
3. stvaranje europske *zvizjede vodilje* za nacionalne institucije i politike;
4. horizontalni transfer, prenošenje koncepata i politika između država članica EU-a;
5. složeni dvosmjerni proces interakcije između institucija Unije i država članica;
6. diskurzivni referentni okvir za nacionalne institucije.

To su samo najčešća shvaćanja. Hellen Wallace (2000) tvrdi da je čak i sama Europska unija ishod procesa europeizacije koji je u odnosu na EU povijesno znatno stariji te obuhvaća pritom mnogo veći prostor od današnje Unije. Zbog toga je nužno razlikovati europeizaciju i „EU-izaciju“. Na sličan način Olsen (2002) podsjeća na to da se europeizacija može koristiti pri opisivanju teritorijalnog proširenja Europske unije (proces proširenja EU-a na nove države članice) ili kao proces putem kojeg se europska načela upravljanja šire na ostale dijelove svijeta. Iako je smisao tih doprinosa spriječiti znanstvenike u orijentaciji samo na jedan referentni okvir, ovako široko shvaćanje europeizacije istodobno riskira i teorijsku neutemeljenost (Radaelli, 2000: 11-12).

Prije opisivanja šest glavnih pravaca, tj. shvaćanja europeizacije, potrebno je naglasiti njihovo temeljno razlikovanje. Pravac broj dva shvaća Europsku uniju kao ključno žarište promjena (tj. zavisnu varijablu), dok ostali pristupi, u većoj ili manjoj mjeri, gledaju na EU kao direktnu ili indirektnu točku razvoja na razini država (tj. nezavisnu varijablu). To je najjasnije izraženo u prvom shvaćanju, gdje je Europska unija jasno vidljiva kao nezavisna varijabla.

1. Europeizacija kao proces promjene nacionalnih institucija uvjetovan od strane EU-a

Ovo je najstarije i najrasprostranjenije korištenje pojma europeizacija te je ključno za ovaj rad. Heritier *et al.* (2001: 3) određuju europeizaciju kao „proces utjecaja koji proizlazi iz odluka EU-a te utječe na politike i institucije svojih država članica“. Na taj način EU djeluje na izrazito hijerarhijski način putem svojih pravnih odredbi. Buller i Gamble (2002: 17) referiraju se na europeizaciju „kao na situaciju gdje određeni oblici europskog upravljanja utječu na promjene aspekata nacionalnih politika“. Bulmer i Radaelli (2004: 4) sugeriraju da se europeizacija sastoji od procesa konstrukcije, difuzije i institucionalizacije formalnih i neformalnih pravila, procedura, *policy*-paradigmi, stilova politika te podijeljenih uvjerenja i normi, koji su prvo definirani i konsolidirani u *policy*-procesu Europske unije, a potom uneseni u nacionalni diskurs, institucije i javne politike. U svim navedenim interpretacijama proces promjene nacionalnih institucija uvjetovan je hijerarhijskim pritiskom Europske unije.

2. Stvaranje novih *policy*-nadležnosti na razini Europske unije

Rise *et al.* (2001: 2-3) izjednačavaju europeizaciju s „nastankom i razvojem specifičnih upravnih struktura na razini Europske unije“. Na taj način europeizacija postaje sinonim za proces europske integracije, tj. razvoj same Europske unije. Razumljivo, ne koristi se često kao interpretacija procesa europeizacije jer ne pruža značajan doprinos postojećim teorijama europske integracije.

3. Stvaranje europske zvijezde vodilje za nacionalne institucije i politike

Ovdje se za europeizaciju EU shvaća kao referentna točka za nacionalne institucije i politike. Hanf i Soetendorp (1998: 1) prepoznaju Europsku uniju kao svojevrsnu zvijezdu vodilju koju je teško, ako ne i nemoguće, zanemariti. Kako s tijekom vremena jačaju ovlaštenja institucija Europske unije, nacionalni akteri bili su primorani uskladiti svoja očekivanja i aktivnosti. To su ostvarili direktnim lobiranjem u Bruxellesu i Strasbourgu radije nego putem utjecaja na svoje političare.

4. Horizontalni transfer, prenošenje koncepata i politika između država članica EU-a

Ovdje je ključno spoznati da navedeni transferi mogu uključivati Europsku uniju na način da ih države članice ne uzrokuju direktno. Kao takva, Europska unija jednostavno pruža arenu za komunikaciju među državama članicama i/ili kompeticiju (Jordan *et al.*, 2003). Bomberg i Peterson (2000) pojam europeizacija gotovo poistovjećuju s pojmom *policy-transfer*, dok Burch i Gomez (2003) tvrde da obuhvaća primjere prenošenja gdje države dijele ideje i prakse. Na taj način EU potiče transfere praksi, pristupa i politika između država, i to mehanizmima *policy-učenja*, od čega je najizraženija tzv. otvorena metoda koordinacije (engl. Open Method of Coordination, OMC).

5. Složeni dvosmjerni proces interakcije između institucija Unije i država članica

Ovo shvaćanje proizlazi induktivno iz empirijskog razmatranja ponašanja članica EU-a koje rutinski i preventivno pripremaju nacionalne institucije na prilagodbu zahtjevima Unije na specifičan način; pokušavaju oblikovati nove politike Unije u skladu s vlastitim preferencijama i shvaćanjima (Bomberg/Peterson, 2000: 8; Kassim, 2005: 287). Drugim riječima, države djeluju proaktivno s ciljem prilagodbe nastajućih politika Unije kroz prijenos vlastitih *policy-modela* na razinu Europske unije. Prema tom shvaćanju europeizacija je „kružni, a ne jednosmjerni, ciklički, a ne jednokratni proces“ (Goetz, 2002: 4). Laffan i Stubb (2003: 70) na sličan način opisuju europeizaciju, kao „proces gdje se nacionalne institucije i politike prilagođavaju u skladu s odredbama Unije, ali istodobno i same imaju utjecaj na oblikovanje Europske unije“.

6. Diskurzivni referentni okvir za nacionalne institucije

Prema ovom shvaćanju hijerarhijski pritisak na prilagodbe koji dolazi s razine Europske unije nije objektivno određena realnost. Sasvim suprotno, europeizacija može stvoriti diskurzivno stvorena ograničenja iza kojih nacionalni akteri mogu prikriti svoje stvarne namjere. Primjerice Hay i Rosamond (2002) ustvrdili su da se političari rutinski pozivaju na Europu s ciljem legitimiranja svih financijski i politički kontroverznih mjera poput reforme tržišta radne snage, tržišnog natjecanja ili zaštite okoliša (vidi i

Buller/Gamble, 2002; Radaelli, 2004). To se jednostavno empirijski utvrđuje analizom jezika (državna nezavisnost, EU-birokracija, slobodno tržište) te određenim državnim simbolima.⁴

S ciljem jasnije analize, potrebno je dodatno razjasniti definiciju pojma europeizacija. Ipak je prije toga nužno dodatno razmotriti određena analitička pitanja kojima se bavi literatura o europeizaciji.

1.5. Ključni analitički izazovi

1.5.1 Mehanizam promjene

Shvaćanje procesa europeizacije kao hijerarhijski uvjetovanog utjecaja institucija Europske unije nudi najveći stupanj objašnjenja promjena koje se odvijaju na razini nacionalnih država i njihovih institucija. Prema tom shvaćanju europeizacija zahtijeva postojanje određenog pritiska na prilagodbu između EU-a i njezinih država članica. Bez toga se europeizacija ne može ostvariti. Drugim riječima, postojanje određene neusklađenosti (Börzel, 2003; Heritier, 2002) shvaća se kao nužan uvjet za proces europeizacije. Ipak, pobornici hijerarhijskog shvaćanja europeizacije smatraju da samo postojanje neusklađenosti nije dostatan uvjet za europeizaciju (Börzel, 2005: 52). To je shvaćanje potaknulo opsežnu raspravu o cijelom nizu intervenirajućih varijabli (vidi Börzel, 2005; Haverland, 2000, 2003; Jordan/Liefferink, 2004; Radaelli, 2003). Radaelli (2004: 12) problem ne vidi samo u određivanju intervenirajućih varijabli, već sugerira da je hijerarhijsko shvaćanje „previše strukturalno ograničeno... ne ostavlja dovoljno prostora za djelovanje“. Drugi autori također su svjesni pretjeranog pojednostavljivanja situacije, navodeći utjecaj koji na nacionalnoj razini imaju stranačka nadmetanja, diskurzivna interpretacija te skupine za pritisak.

Koncept neusklađenosti dobro se uklopio u *policy*-područja, na kojima Europska unija aktivno nameće jasne obveze u obliku pravila i uredbi, te pravno slabije obvezujućih dokumenata poput bijelih knjiga i akcijskih programa (Jordan/Liefferink, 2004). Na drugim *policy*-područjima, gdje su kompetencije Europske unije slabije ili čak prijeorne (socijalna politika, vanjska politika), ili su pak nastale usporedno s nacionalnim politikama (telekomunikacije), bolje se uklapaju drugačije koncepcije europeizacije (Bulmer/Radaelli, 2005). To u značajnoj mjeri potvrđuje Olsenov (2002) zaključak o prirodi aktivnosti Europske unije.

Slaba povezanost između preduvjeta hijerarhijskog pristupa i nalaza empirijskih istraživanja potaknula je teoretičare (počevši od Knill/Lehmkuhl, 1999, 2002) na pove-

4 Primjerice za UK to je naravno kraljica majka, vidi Rosamond, Ben (2003). "The Europeanization of British Politics", u: Dunleavy, Patrick (ur.). *Developments in British Politics 7*, Palgrave, Basingstoke: 39-60.

zivanje *oblika* akcija Europske unije i različitih obrazaca europeizacije koji se odvijaju na nacionalnoj razini. Ponovno, ovdje je prisutna sličnost s Olsenovim (2002) radom. Tako Bulmer i Radaelli (2005: 341-346) razlikuju sljedeće pojmove.

1. *Upravljanje putem pregovaranja* na razini Europske unije odnosi se na proces odobravanja pravila na razini Unije (definicija dva pojma europeizacije), iako se ovdje naglašava da države često pokušavaju oblikovati taj proces prenošenjem svojih *policy*-preferencija na razinu Unije (peta definicija europeizacije).
2. *Upravljanje putem hijerarhije* obilježeno je visokim stupnjem delegacije moći na supranacionalne institucije te korištenjem mehanizama zapovijedi i kontrole u provedbi politika Unije. Na područjima jasno određenih politika (tzv. pozitivna integracija u obliku korekcije tržišta kao regionalna politika i politika zaštite okoliša) koje izvorište imaju u Bruxellesu, europeizacija je relativno prisilne prirode. Sasvim suprotno, na *policy*-područjima tzv. negativne integracije EU jednostavno traži ukidanje postojećih ograničenja slobodnoj trgovini (korekcije tržišta u obliku politike tržišnog natjecanja, porezne i monetarne politike). Tada proces europeizacije ima znatno više horizontalnu formu (četvrta definicija europeizacije) jer se institucije na nacionalnoj – ali i razini Unije – „mijenjaju ovisno o redistribuciji moći i resursa između nacionalnih aktera“ (Knill/Lehmkuhl, 1999: 14).
3. *Pospješujuća koordinacija* odnosi se na *policy*-područja gdje su ključni akteri nacionalne vlade. Ovdje pravo Europske unije nije prominentno, česta je obveza jednoglasno odlučivanje, a EU se shvaća kao medij za bilateralnu razmjenu ideja kao primjerice putem OMC-a (De la Porte, 2002). U ovom sustavu europeizacija nije hijerarhijska i prisilna (primjerice horizontalni transfer, četvrta definicija europeizacije). Događa se kad akteri razviju novo, podijeljeno shvaćanje *policy*-problema na određenom području gdje su kompetencije Europske unije slabe, poput vanjske politike ili imigrantske politike.

Tablica 1 Razlikovanje tipova europeizacije

	Dragovoljna	Obvezna
Direktna	Namjeravanom učinku inicijative EU-a ne suprotstavljaju se dominantni akteri države članice	Namjeravanom učinku inicijative EU-a suprotstavljaju se dominantni akteri države članice
Indirektna	Nenamjeravanom učinku inicijative EU-a na državu članicu ne suprotstavljaju se dominantni akteri države članice	Preljevanje posljedica obveznih mjera europeizacije s jednog <i>policy</i> -područja na drugo

Izvor: prilagođeno iz Bache, 2003

Bulmer i Radaelli (2005) u svojem radu postavljaju hipotezu o upravljanju putem hijerarhije (slučaj gdje model Europske unije biva nametnut iz Bruxellesa) koje stvara veće pritiske na prilagodbu i promjenu nacionalnih institucija nego ostala dva modela (iako u drugačijem obliku za različita *policy*-područja). Naglasak njihova rada u velikoj je mjeri na opisivanju različitih procesa putem kojih se odvija europeizacija umjesto objašnjavanja obrazaca europeizacije koji se pojavljuju u nekoj državi. Na određeni način oni ukazuju na to da su neke interpretacije europeizacije vjerojatno bolje primjenjive u određenim situacijama nego druge, čime potiču tehničku debatu o preciznom značenju pojma neusklađenosti i/ili različitih intervenirajućih varijabli. Problem njihovog pristupa u tome je što se ne mogu sve politike Europske unije jednostavno kategorizirati u njihov model; često su hijerarhijski i ostali modeli isprepleteni, što čini nemogućim njihovo jasno razlikovanje (Lenschow, 2006; Vink, 2003).

1.5.2 Na što se utječe?

Priroda nezavisne varijable još je jedna tema o kojoj ne postoji jedinstveno stajalište. Drugim riječima, tj. manje pozitivistički, na što točno utječe Europska unija. Po tom pitanju Dyson i Goetz (2003) razlikuju studije europeizacije prve i druge generacije. Prema njima, studije prve generacije ističu formalne i očite posljedice članstva u Uniji, dok se druge bave suštinskim, strukturnim promjenama koje nisu vidljive odmah i na kratki rok.

Primjer prvog pristupa pruža studija nacionalnih politika zaštite okoliša autora Jordan i Liefferink (2004). S ciljem unapređenja usporedbe slučajeva, koncentrira se na europeizaciju nacionalne politike; na strukture, stil i sadržaj politike. U pogledu studija druge generacije, europeizacija nije ograničena na promjene političkih i upravnih institucija i formalni sadržaj nacionalnih politika jer „europske vrijednosti i *policy*-paradigme također su do određenog stupnja internalizirane na nacionalnoj razini, oblikujući time diskurs i identitete“ (Olsen, 2002: 935). Rise *et al.* (2001) referiraju se na proces europeizacije nacionalnih institucija, koji po njima uključuje *policy*-strukture (političke, pravne i upravne odnose), ali i sustava u cjelini (pravni sustav, subnacionalna upravna razina, odnosi s poduzetnicima, pitanja građanstva i civilnog društva).

Anderson (2002: 799) obuhvaća široko shvaćanje druge generacije analize procesa europeizacije, razlikujući pritom tri različite kategorije učinaka na nacionalnoj razini – promjene interesa, institucija te ideja. Dok su te kategorije odvojene samo za analitičke potrebe, u realnosti one nisu nezavisne. Interesi aktera oblikovani su institucionalnim uređenjem koje ograničava raspon mogućnosti te vrijednostima struktura kroz koje pojedinci uviđaju svoje interese. I dok su navedene kategorije za analitičke namjene identificirane kao nacionalne, u realnosti one nisu izolirane od vanjskog okruženja. Zbog toga je članstvo u Europskoj uniji značajno, jer automatski sadrži brojne interakcije interesa, institucija i ideja na nacionalnoj i supranacionalnoj razini (*ibidem*, 810).

Nužno je spoznati učinak Europske unije na vlastite države članice, tj. određeni komparativni aspekt forme ili funkcije države. Pri njihovom određivanju najbolje polazište nudi Radaellijeva (2003: 35) taksonomija razlika između područja europeizacije.

Tablica 2 Područja europeizacije i promjene institucija

Područje europeizacije	Opseg i smjer europeizacije
<p>Nacionalne strukture</p> <p>1. Političke strukture</p> <p>a) institucije (odnosi vlade i parlamenta)</p> <p>b) javna uprava</p> <p>c) odnosi među institucijama središnje države</p> <p>Pravne strukture</p> <p>2. Predstavničke strukture i rascjepi</p> <p>a) političke stranke</p> <p>b) skupine za pritisak</p> <p>c) strukture socijetalnih rascjepa</p> <p>Javne politike</p> <p>a) akteri</p> <p>b) <i>policy</i>-problemi</p> <p>c) stil</p> <p>d) instrumenti</p> <p>e) resursi</p> <p>Kognitivne i normativne strukture</p> <p>a) diskurs</p> <p>b) norme i vrijednosti</p> <p>c) politička legitimacija</p> <p>d) identiteti</p> <p>e) državne tradicije i razumijevanje upravljanja</p> <p>f) <i>policy</i>-paradigme, okviri i naracije</p>	<p>Usmjerenje <i>policy</i>-promjene (vidi Tablicu 3)</p> <p>Ukopavanje Inercija Apsorpcija Prilagodba Transformacija</p> <p>← -----</p> <p>-----→</p> <p>- 0 + ++</p>

Izvor: Radaelli, 2003: 35

1.5.3 Proces učinka

U ispitivanju procesa učinka Bache (2003) čini razlikovanje između namjeravanog učinka inicijative Europske unije (direktna europeizacija) i nenamjeravanih učinaka (indirektna europeizacija). To razlikovanje time čini razliku između učinaka Europske unije na „politike na nacionalnoj razini“, gdje se obuhvaćaju formalni, planirani učinci

inicijativa Unije, i „na nacionalne politike“, gdje je naglasak na nenamjeravanim učincima Unije isključivo na područja nacionalne jurisdikcije.

U pokušaju isticanja stranačkih politika i ideoloških opredjeljenja pri nacionalnim odgovorima na inicijative i odluke Europske unije, Bache (2003) čini dodatno razlikovanje između dragovoljne europeizacije (inicijative Europske unije prihvaćene od strane ključnih aktera na nacionalnoj razini) i prisilne europeizacije (inicijative Europske unije kojima se protive ključni akteri na nacionalnoj razini). Ta tipologija podrazumijeva samo dva suprotstavljena pola kontinuuma, dok realnost najvećeg broja reakcija država članica Unije ukazuje na njihovo pozicioniranje između krajnjih polova. Najveći broj inicijativa EU-a uzrokuje širok raspon odgovora na nacionalnim razinama, dok je eventualni učinak oblikovan procesom pregovaranja i pogađanja između nacionalnih i supranacionalnih aktera.

Postoji međutim razlika između direktnih i indirektnih učinaka. Dragovoljna i direktna europeizacija podrazumijeva prihvaćanje odluka Europske unije na određenom *policy*-području (primjerice udovoljavanje odredbama regionalne politike EU-a), dok se dragovoljna i indirektna europeizacija odnosi na prihvaćanje preferencija, praksi i politika Europske unije na drugom *policy*-području (primjerice prihvaćanje pristupa regionalne politike EU-a i za nacionalne regionalne politike). Slično tomu, obvezna direktna europeizacija odnosi se na prisilno prihvaćanje preferencija, praksi i politika Europske unije na određenom *policy*-području, dok se obvezna indirektna europeizacija odnosi na prelijevanje posljedica obvezne direktne europeizacije s jednog (namjeravanog) *policy*-područja na drugo/druga. Te dimenzije, objašnjene u Tablici 1, ističu interaktivnu dinamiku između razina Europske unije i nacionalnih država, naglašavajući mogućnost raznolikih putova i odgovora na europeizaciju. Postoje očita preklapanja s tipologijom Bulmer/Radaelli (2005), koja je objašnjena ranije. Primjerice odrednica upravljanja putem hijerarhije (kategorija 1) dobro bi se uklopila u obveznu direktnu europeizaciju iz Tablice 1, dok bi se poticana koordinacija (kategorija 4 europeizacije) mogla pronaći u dragovoljnoj direktnoj i indirektnoj europeizaciji iz Tablice 1.

1.5.4 Mjerenje učinka na nacionalne institucije

Börzel i Risse (2000, 2003) te Börzel (2005) kategorizirali su različite stupnjeve promjene nacionalnih institucija putem članstva u Europskoj uniji (vidi 1.3.). Apsorpcija nastaje u situaciji kad je neusklađenost između zahtjeva Europske unije i prevladavajućih karakteristika nacionalnih institucija niska. Zbog toga su zahtjevi Europske unije jednostavno apsorbirani bez značajnije prilagodbe nacionalnih institucija i politika. Prilagodba se događa kad države prilagođavaju svoje postojeće institucije i politike na način da njihov osnovni smisao i dalje ostaje nepromijenjen. Pritom je neusklađenost niska, pa će i stupanj promjena nacionalnih institucija i politika biti nizak. Transformacija nastaje u situaciji kad je neusklađenost između zahtjeva Europske unije i prevladavajućih karakteristika nacionalnih institucija visoka. Zbog toga su zahtjevi Europske unije jednostavno apsorbirani bez značajnije prilagodbe nacionalnih institucija i politika. Prilagodba se događa kad države prilagođavaju svoje postojeće institucije i politike na način da njihov osnovni smisao i dalje ostaje nepromijenjen. Pritom je neusklađenost niska, pa će i stupanj promjena nacionalnih institucija i politika biti nizak. Transformacija nastaje u situaciji kad je neusklađenost između zahtjeva Europske unije i prevladavajućih karakteristika nacionalnih institucija visoka. Zbog toga su zahtjevi Europske unije jednostavno apsorbirani bez značajnije prilagodbe nacionalnih institucija i politika. Prilagodba se događa kad države prilagođavaju svoje postojeće institucije i politike na način da njihov osnovni smisao i dalje ostaje nepromijenjen. Pritom je neusklađenost niska, pa će i stupanj promjena nacionalnih institucija i politika biti nizak.

macija se odnosi na situaciju u kojoj države mogu primijeniti zahtjeve Europske unije samo uz opsežnu promjenu postojećih *zaštitničkih* institucija i politika.

Tablica 3 Stupnjevi promjene nacionalnih institucija i politika

Stupnjevi	Razlika između EU-a i nacionalne razine, tj. neusklađenost	Stupanj promjene nacionalnih institucija i politika
Ukopavanje	Varira	Negativan: države se aktivno opiru pritiscima na prilagodbu zbog svojih jedinstvenih obilježja
Inercija	Varira	Nizak: države se opiru promjenama, ali to često dovodi do porasta pritiska na prilagodbu i dovodi do promjene na dulji rok
Apsorpcija	Niska	Nizak: države prihvaćaju politike EU-a, prakse i/ili preferencije bez značajne promjene postojećih politika, praksi i/ili preferencija
Prilagodba	Umjeren	Umjeren: države prilagođavaju postojeće politike, prakse i/ili preferencije bez promjene njihovih ključnih obilježja
Transformacija	Visoka	Visok: države značajno mijenjaju postojeće politike, prakse i/ili preferencije ili ih zamjenjuju novim

Izvor: prilagođeno iz Börzel/Risse (2000, 2003) i Börzel (2005)

Preostala dva stupnja skale odnose se na specifične situacije. Inercija nastaje u slučajevima kada države namjerno blokiraju zahtjeve Europske unije i to neprovođenjem određenih politika ili pak ciljanim uključivanjem u njihovu djelomičnu provedbu. Bez obzira na to je li stupanj neusklađenosti između zahtjeva Europske unije i nacionalnih institucija i politika visok ili nizak, opseg promjena na nacionalnoj razini ograničen je. Trajanje inercije ovisi o brzini i snazi reakcije institucija Europske unije koje mogu utjecati na države članice s ciljem provedbe odgovarajućih prilagodbi. Ukopavanje se događa u situaciji gdje države ne blokiraju implementaciju zahtjeva Europske unije, već svjesno razvijaju nove nacionalne politike koje se značajno razlikuju od tih zahtjeva, čime te politike postaju sve više nacionalne.

Uz brojne primjere odobravanja toga pristupa, nije moguće pronaći istovjetne dokaze njegovog empirijskog korištenja osim istraživanja koje su proveli Jordan/Liefferink (2004) o politikama zaštite okoliša u deset europskih država. Tim je istraživanjem ukazano na zanimljiv podatak o vrlo malom broju primjera transformacije.

Značajno analitičko pitanje jest i to kako razdvojiti učinak Europske unije od ostalih čimbenika (globalizacija, tržišne reforme, socijetalne promjene) koji utječu na promjene nacionalnih institucija i politika. Ukoliko se ti čimbenici precizno ne odrede i ne razdvoje, europeizacija može postati „uzrok u potrazi za efektom“ (Goetz, 2001: 211). Istraživanja ukazuju na to da prilikom komparacije instanci europeizacije neke od njih ne moraju biti sasvim jasne i određene kako se u početku činilo (Radaelli, 2004: 24). Primjerice Jordan i Liefferink (2004) u svojem su istraživanju politika zaštite okoliša u deset europskih država očekivali pronaći dokaze čestih i snažnih hijerarhijskih učinaka. Na njihovo iznenađenje, otkrili su da je „europeizacija vjerojatno bila samo slab i indirektan uzrok konvergencije politika... dovela je sustave zaštite okoliša gospodarski nerazvijenih i (zemljopisno) perifernih država na gotovo istu razinu kao i u gospodarski razvijenim državama sjevera Europe“.

Radaelli (2003: 48-49) ističe da je potreba za detaljnom uzročno-posljedičnom analizom jedna stvar, a njezina provedba nešto sasvim drugo. S ciljem razdvajanja učinaka Europske unije prvo je potrebno razjasniti uzroke promjena na nacionalnoj razini. To je moguće putem:

1. provedbe povijesne analize (u kojoj je mjeri promjena ostvarena nakon ulaska u članstvo EU-a; ili njezin početak datira od ranije) (npr. Jordan/Liefferink, 2004);
2. primjene opsežnog induktivnog pristupa, gdje se počinje s ostvarenim promjenama na nacionalnoj razini te se identificiraju uzročno-posljedične veze (Radaelli, 2003: 50-52);⁵
3. istraživanja protuteza (što bi se dogodilo bez Europske unije);⁶
4. usporedbom država članica Europske unije s onima koje su izvan Unije (npr. Jordan/Liefferink, 2004).

---

5 Primjeri su ovog pristupa radovi autora Franchino, Fabio/Radaelli, Claudio (2004), „Analysing Political Change in Italy“, *Journal of European Public Policy*, svezak 11, br. 6, str. 941-953; i Ugland, Trygve (2003), „Adaptation and Integration through Policy Re-categorization“, *Journal of Public Policy*, svezak 23, br. 2, str. 157-170.

6 Primjeri su ovog pristupa Anderson, Jeffrey (2003), „Europeanization in Context: Concept and Theory“, u: Dyson, Kenneth/Goetz, Klaus (ur.) (2003), *Germany, Europe and the Politics of Constraints*, Oxford University Press, Oxford i Radaelli (2004).

1.6. Zaključak

Pojam europeizacija treba se koristiti kao okvir za analizu utjecaja institucija i politika Europske unije na njezine države članice. Taj je fenomen složen, njegove ključne varijable teško su razdvojive, a posebno treba biti oprezan pri opisivanju uzroka europeizacije koja nadilazi globalizaciju ili promjene na nacionalnoj političkoj sceni. Ključno je razmotriti učinke članstva u Europskoj uniji na nacionalne institucije i politike. Tomu je na tragu relativno jednostavna definicija europeizacije kao „reorijentacije ili preoblikovanja politika na nacionalnoj razini na način da odražavaju politike, prakse i preferencije poticane kroz sustav upravljanja Europske unije“ (Bache, 2008: 9). Ta definicija dobro se uklapa u hijerarhijsko, ali i dvosmjerno shvaćanje europeizacije jer ne postoji „jasan vertikalni sustav zapovijedanja gdje bi politika Europske unije dolazila do država članica“ (Bulmer/Radaelli, 2004: 6).

Jasna i sveobuhvatna definicija europeizacije ostaje neuhvatljiva, a teoretičari koji se bave tim pojmom i dalje raspravljaju o njegovim teorijskim izvorima i analitičkim metodama. Tijekom petnaest godina još se nije uspjelo osmisliti europeizaciju kao jedinstvenu teoriju utjecaja Europske unije na države članice, ali i utjecaja u obratnom smjeru. Teoretičari europeizacije uspjeli su identificirati uzročne čimbenike, ali još uvijek ne postoji metodologija mjerenja njihova utjecaja ili određivanja uvjeta pod kojima oni mogu djelovati (Lenschow, 2006). Europeizacija zasigurno zaslužuje biti uključena u analitičke metode za proučavanje Europske unije; ona nije samo prolazni fenomen (Featherstone, 2003: 1) te nema ograničenu vrijednost kao organizacijski koncept (Kassim, 2000: 238). Sasvim suprotno, danas se europeizacija koristi pri rasvjetljavanju dinamike procesa proširenja Europske unije (Schimmelfenning/Sedelmeier, 2005) u obliku prihvaćanja *acquis communautaire* od strane novih članica, kao i u obliku pritiska na nove članice s ciljem udovoljavanja manje formalnim pravilima demokratskog ponašanja; prihvaćanja regulatornog i normativnog stupa Unije (Bulmer/Radaelli, 2004: 2).

Dio problema pri određivanju pojam europeizacija leži i u samoj kompleksnosti problema. Tradicionalno su politolozi pri proučavanju međunarodnih odnosa (ili u ovom slučaju europskih politika) sjedili za različitim stolovima (Almond, 1990: 19); nisu surađivali s komparativistima koji su proučavali pojedine političke sustave. Uz rijetke iznimke, znanstvenici su radili unutar određene tradicije, izlazeći iz svojih teorijskih okvira samo ukoliko je to koristilo široj svrsi; za međunarodne odnose to je razumijevanje međunarodne dinamike, a za komparativiste to je opisivanje i objašnjavanje nacionalnih institucija i procesa. Dok pojam *intelektualni aparthejd* možda u prevelikoj mjeri naglašava njihovu međusobnu podjelu (Bulmer, 1994: 355), sve donedavno bili su rijetki primjeri suradnje politologa iz raznih grana discipline. Zbog toga je istraživanje pojma europeizacija toliko zahtjevno i složeno jer podrazumijeva analizu koja

nadilazi klasičnu podjelu grana političke znanosti, no moglo bi biti izuzetno vrijedno. Kao što navodi Mair (2004: 346), „neki od najboljih, najinovativnijih i najizazovnijih radova politologije dolaze iz područja europske integracije i europeizacije“.

Literatura

- Almond, G. (1990). *A Discipline Divided: Schools and Sects in Political Science*. Beverly Hills: Sage.
- Anderson, J. (2002). Europeanization and the Transformation of the Domestic Polity, 1945-2000. *Journal of Common Market Study*, 40 (5), 793-882.
- Anderson, J. (2003). Europeanization in Context: Concept and Theory. U: K. Dyson, & K. Goetz (ur.), *Germany, Europe and the Politics of Constraints*, Oxford: Oxford University Press.
- Bache, I. (2003). *Europeanization: A Governance Approach*. paper presented at the EUSA 8th International Biennial Conference, Nashville, 27.-29. ožujka 2003.
- Bache, I. (2008). *Europeanization and Multilevel Governance*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Bomborg, E., & Peterson, J. (2000). Policy Transfer and Europeanization. *Europeanisation Online Papers*, Queen's University Belfast, no. 2/2000.
- Börzel, T. (1999). Towards Convergence in Europe. *Journal of Common Market Studies*, 39 (4), 573-596.
- Börzel, T. (2001). Europeanization and Territorial Institutional Change: Toward Co-operative Regionalism? U: M. Cowles Green, J. Caporaso, T. Risse (ur.), *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change* (137-158). Ithaca: Cornell University Press.
- Börzel, T. (2003). Pace-Setting, Foot-Dragging and Fence-Sitting: Member-State Responses to Europeanization. *Journal of Common Market Studies*, 40 (2), 193-214.
- Börzel, T. (2005). Europeanization: How the EU Interacts with Its Member States. U: S. Bulmer, & C. Lequesne (ur.), *The Member States of the EU* (45-77). Oxford: Oxford University Press.
- Börzel, T., Risse, T. (2000). When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change, *EUI Working Papers RSC 2000/56*.
- Börzel, T., & Risse, T. (2003). Conceptualising the Domestic Impact of Europe. U: K. Featherstone, C. M. Radaelli, (ur.), *The Politics of Europeanization* (57-83). Oxford: Oxford University Press.
- Buller, J., & Gamble, A. (2002). Conceptualising Europeanization. *Public Policy and Administration*, 17 (2), 4-24.

- Bulmer, S. (1994). The Governance of the European Union: A New Institutional Approach. *Journal of Public Policy*, 13, 351-380.
- Bulmer, S., & Burch, M. (1998). Organising for Europe-Whitehall, the British State and the EU. *Public Administration*, 76 (4), 601-628.
- Bulmer, S., & Lequesne, C. (2005). The EU and its Member States: An Overview. U: S. Bulmer, & C. Lequesne (ur.), *The Member States of the EU* (1-25). Oxford: Oxford University Press.
- Bulmer, S., & Radaelli, C. (2004). The Europeanisation of National Policy. *Europeanisation Online Papers*, no. 1/2004.
- Bulmer, S., & Radaelli, C. (2005). The Europeanisation of National Policy. U: S. Bulmer, C. Lequesne (ur.), *The Member States of the EU* (338-360), Oxford: Oxford University Press.
- Burch, M., & Gomez, R. (2003). *Europeanization and English Regions*. paper presented at ESRC/UACES Seminars on Europeanization of British Politics and Policy, University of Sheffield, svibanj 2003.
- De la Porte, C. (2002). Is the OMC Appropriate for Organising Activities at the EU level in Sensitive Policy Areas, *European Law Review*, 8 (1), 38-58.
- Dyson, K., & Goetz, K. (ur.). (2003). *Germany, Europe and the Politics of Constraints*. Oxford: Oxford University Press.
- Featherstone, K., & Radaelli, C. M. (ur.). (2003). *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press.
- Goetz, K. (2001). European Integration and National Executives: A Cause in Search of an Effect. *West European Politics*, 23 (4), 211-231.
- Goetz, K. (2002). *The four worlds on Europeanization*. paper presented at the ECPR joint sessions of workshops, Torino, Italia, 22.-27. ožujka 2002.
- Hanf, K., & Soetendorp, B. (ur.). (1998). *Adapting to European Integration*. London: Addison Wesley.
- Haverland, M. (2000). National Adaptation to European Integration: The Importance of Institutional Veto Points. *Journal of Public Policy*, 20 (1), 83-103.
- Haverland, M. (2003). The impact of the EU on Environmental Policy. U: K. Featherstone, C. M. Radaelli, (ur.), *The Politics of Europeanization* (203-225). Oxford: Oxford University Press.
- Hay, C., & Rosamond, B. (2002). Globalization, European Integration and the Discursive Construction of Economic Imperatives. *Journal of European Public Policy*, 9 (2), 147-167.
- Heritier, A. (2002) "The Accommodation of Diversity in EU Policy Making and Its Outcomes", U: A. Jordan (ur.). *Environmental Policy in Europe: Actors, Institutions and Processes*. London: Earthscan.

- Heritier, A., & Knill, C. *et al.* (ur.). (2001). *Differential Europe*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Hix, S., & Goetz, K. (2000). Introduction: European Integration and National Political Systems. *West European Politics*, 23 (4), 1-26.
- Jordan, A. *et al.* (2003). Policy Innovation or 'Muddling Through'? 'New' Environmental Policy Instruments in the UK. *Environmental Politics*, 12 (1), 179-198.
- Jordan, A., & Liefferink, D. (ur.). (2004). *Environmental Policy in Europe: The Europeanization of National Environmental Policy*, London: Routledge.
- Kassim, H. (ur.). (2000). *The National Coordination of EU Policy: The Domestic Level*. Oxford: Oxford University Press.
- Kassim, H. (2005). "The Europeanization of Member State Institutions", U: S. Bulmer, C. Lequesne (ur.), *The Member States of the EU* (285-317), Oxford: Oxford University Press.
- Knill, C. (1998). European Politics: The Impact of National Administrative Traditions. *Journal of Public Policy*, 18 (1), 1-28.
- Knill, C. (2001). *The Europeanization of National Administrations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Knill, C., Lehmkuhl, D. (1999). How Europe Matters: Different Mechanisms of Europeanization, *European Integration Online Papers*, 3 (7).
- Knill, C., & Lehmkuhl, D. (2002). The National Impact of EU Regulatory Policy: Three Mechanisms. *European Journal of Political Research*, 41 (2), 255-280.
- Knill, C., & Lenschow, A. (1998). Coping with Europe. *Journal of European Public Policy*, 5 (4), 595-614.
- Ladrech, R. (1994). Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France. *Journal of Common Market Studies*, 32 (1), 69-88.
- Laffan, B., & Stubb, A. (2003). Member States. U: E. Bomberg, & A. Stubb, (ur.), *The European Union: How Does It Work* (69-88). Oxford: Oxford University Press.
- Lenschow, A. (2006). Europeanization. U: J. Richardson, (ur.), *European Union: Power and Policy Making* (55-73). London: Routledge.
- Mair, P. (2004). The Europeanization Dimension. *Journal of European Public Policy*, 11 (2), 337-348.
- Meny, Y., Muller, P., Quermonne, J. L. (1996). *Adjusting to Europe: Impact of the EU on National Institutions and Policies*. London: Routledge.
- Olsen, J. (2002). The Many Faces of Europeanization. *Journal of Common Market Studies*, 40 (5), 921-952.
- Radaelli, C. (2000). Whither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change, *European Integration Online Papers*, 4 (8).

- Radaelli, C. (2003). The Europeanization of Public Policy. U: K. Featherstone, C. M. Radaelli, (ur.), *The Politics of Europeanization* (27-57). Oxford: Oxford University Press.
- Radaelli, C. (2004). *Europeanization: Solution or Problem*. paper presented on the ESRC/UACES conference on The Europeanization of British Politics, Sheffield, 16. srpnja 2004.
- Radaelli, C. (2006). Europeanization: Solution or Problem. U: M. Cini, A. Bourne (ur.), *Palgrave Advances in European Studies* (56-76). Basingstoke: Palgrave.
- Risse, T., Cowles Green, M., Caporaso J, (2001). Europeanization and Domestic Change: Introduction. U: M. Cowles Green, J. Caporaso, T. Risse (ur.), *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change* (1-21). Ithaca: Cornell University Press.
- Schimmelfennig, F., & Sedelmeir, U. (2005). *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, Ithaca: Cornell University Press.
- Smith, J. (2001). Cultural Aspects of Europeanization: The Case of the Scottish Office. *Public Administration*, 79 (1), 147–165.
- Thielemann, E. (1999). Institutional Change and European Governance: An Analysis of Partnership. *Current Politics and Economics of Europe*, 9 (2), 181-197.
- Vink, M. (2003). What is Europeanisation. *European Political Science*, 3 (1), 63-74.
- Wallace, H. (2000). Europeanisation and Globalisation: Complementary or Contradictory Trends, *New Political Economy*, 5 (3), 369-382.

Abstract

The term *Europeanization* is related to the impact of the EU on its member states. As it is often the case with emerging concepts, the meaning of *Europeanization* is contested. Today there is still no unified theoretical definition of *Europeanization*. The term must be used as a framework for the analysis of how EU institutions and EU policies impact member states of the EU. Europeanization is a complex term, its crucial variables are difficult to separate and special attention must be paid not to describe Europeanization just as globalization or as changes at a national political level. It is essential for the analysis to understand the impacts of EU membership on institutions and policies of member states.

Key words: Europeanization, EU, policy transfer, conditionality, misfit.